

Marcin Starzyński

Litwa i Litwini w księgach rachunkowych średniowiecznego Krakowa : (czasy Jagiełły i Witolda)

Średniowiecze Polskie i Powszechne 4 (8), 220-229

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marcin Starzyński

Kraków

Litwa i Litwini w księgach rachunkowych średniowiecznego Krakowa (czasy Jagielly i Witolda)

W dotychczasowych badaniach nad związkami Krakowa z Wielkim Księstwem Litewskim z uwagi na liczbę zachowanych przekazów źródłowych najsilniej akcentowana była rola, jaką odnowiony Uniwersytet Krakowski odegrał w kształceniu elity litewskiego Kościoła. Nieżyjący już Waclaw Urban bardzo celnie, aczkolwiek nieco metaforycznie, zrekapitulował to zagadnienie, pisząc, iż „miał Rzym swoje Ateny, z których czerpał kulturalne wzorce, miała Polska swoją Padwę, miała w końcu [...] Litwa swój Kraków”¹.

Po zawarciu unii z Królestwem Polskim na Litwie zaczęły powstawać struktury Kościoła katolickiego, na czele z erygowanym w 1388 roku biskupstwem wileńskim, które do właściwego rozwoju potrzebowały duchowieństwa wykształconego nie tylko na poziomie zapewnianym przez szkoły katedralne, ale także na poziomie uniwersyteckim. Krzysztof Ożóg słusznie zwrócił uwagę na fakt, że „duchowni przybywający na Litwę dla prowadzenia misji i duszpasterskiej posługi w biskupstwie wileńskim, a następnie miednickim stanowili zaczyn przyszłej elity umysłowej społeczeństwa litewskiego”². Potrzeby te doskonale rozumiała również para królewska, Jadwiga i Jagiełło, której działania w tym kierunku są dobrze udokumentowa-

---

¹ W. Urban: *Litwini w Krakowie od końca XIV wieku do roku 1579*. „Teki Krakowskie” 1999, T. 10, s. 131. Zob. także: V. Biržiška: *Lietuvos studentai užsienio universitetuose XIV–XVIII amžiais*. Chicago 1987; W. Urban, S. Lūžys: *Cracovia Lithuanorum saeculis XIV–XVI. Lietuvių Krokva XIV–XVI amžiais*. Vilnius 1999. Badania w tym zakresie podsumował K. Ożóg: *U źródeł wiedzy. Studenci z Litwy w Uniwersytecie Krakowskim w XV i na początku XVI wieku*. W: *Św. Jadwiga królowa a chrystianizacja Litwy*. Kraków 2010, s. 58–77.

² K. Ożóg: *U źródeł wiedzy...*, s. 59.

ne, poczynając od prób odnowienia Uniwersytetu w Krakowie na początku lat dziewięćdziesiątych XIV wieku, przez zabiegi, które doprowadziły do erygowania przez papieża Bonifacego IX fakultetu teologicznego w 1397 roku, działania królowej w sprawie fundacji Kolegium Litewskiego w Pradze, ostatecznie uruchomionego jednak dopiero w 1411 roku, kończąc na właściwej organizacji *Almae Matris* w 1400 roku³. Do początku XVI wieku studia na Uniwersytecie Krakowskim podjęło blisko ćwierć tysiąca osób z terenów Wielkiego Księstwa. W gronie tym znalazło się czterech przyszłych biskupów wileńskich oraz czterech żmudzkich (miednickich), a także niemal połowa znanych członków kapituły wileńskiej⁴. Rola, którą Uczelnia odegrała w tym zakresie, była więc nieoceniona. Jej świadomość miały również polityczne elity Wielkiego Księstwa, skoro wśród benefaktorów Uniwersytetu znaleźli się m.in. kasztelan wileński Michał Kieżgajło i jego żona Helena⁵.

Nie należy jednak zapominać, iż związki średniowiecznego Krakowa z Wielkim Księstwem Litewskim nie ograniczały się tylko i wyłącznie do zagadnień dotyczących obecności Litwinów w murach Uniwersytetu. Jakkolwiek zachowane źródła pozauniwersyteckie są nad wyraz skąpe, to na ich podstawie można wskazać kilka interesujących drobiazgów, tak do działalności rady miasta Krakowa na przełomie XIV i XV stulecia, jak również do dziejów wewnętrznych Wielkiego Księstwa w tym przełomowym okresie⁶.

Tytułowe księgi rachunkowe, przez długie lata niedoceniane przez historyków, są bezspornie najlepszym źródłem umożliwiającym poznanie codziennego funkcjonowania krakowskiej gminy miejskiej, zarówno życia *intra muros civitatis*, upływającego w rytm uderzeń zegara ratuszowego, który odmierzał „czas kupca”, jak trafnie stwierdził niegdyś Jacques Le Goff⁷, jak i jej kontaktów zewnętrznych. Te ostatnie, w odniesieniu do Krakowa — owego *civitas principalis et capitalis* państwa Piastów i Jagiellonów — którego elita władzy

³ K. Ożóg: *Uczni w monarchii Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagielly (1384—1434)*. RAUhf, T. 105, s. 34—38 (tam dalsza literatura).

⁴ K. Ożóg: *U źródeł wiedzy...*, s. 68—69.

⁵ *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400—1508*. T. 1. Wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska, współpraca R. Grzesik. Kraków 2004, s. 14—15 [P58]; *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*. Red. A. Rachuba. T. 1: *Województwo wileńskie XIV—XVIII w.* Oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, P. Romaniuk, współpraca U. Jemialianiuk, A. Macuk. Warszawa 2004, nr 362, s. 107; także: K. Pietkiewicz: *Kieżgajlowie i ich latyfundium do połowy XVI wieku*. Poznań 1995, s. 19—22.

⁶ Por. najnowsze ujęcie podręcznikowe: J. Kiaupienė, R. Petrauskas: *Lietuvos Istorija*. T. 4: *Nauji horizontai: dinastija, visuomenė, valstybė. Lietuvos didžioji kunigaikštystė 1386—1529 m.* Vilnius 2009, s. 352—357.

⁷ J. Le Goff: *Temps de l'Église et temps du marchand*. «Annales. Économies, Sociétés, Civilisations» 1960, 15e année, no 3, s. 424—427; tłumaczenie polskie: *Czas Kościoła i czas kupca*. W: *Czas w kulturze*. Oprac. A. Zajączkowski. Warszawa 1988, s. 342—347.

była żywo zainteresowana aktualnymi problemami politycznymi i nierzadko bezpośrednio w nich uczestniczyła, były bardzo rozległe. Rękopisy rachunków miejskich niestety nie były przedmiotem należytej uwagi w kancelarii średniowiecznego Krakowa. Po złożeniu sprawozdania z zarządu finansami miasta przez rajców powołanych do tego celu w danym roku stawały się one praktycznie bezużyteczne. Sprawy notowane w księgach dokumentujących czynności rady, ławy bądź wójta mogły stanowić materiał dowodowy w procesie sądowym. Kolumny cyfr oraz różne pomniejsze noty dotyczące m.in.: wydatków na uczyty wydawane w ratuszu dla różnych dostojnych gości, podarunki dla panującego i jego rodziny oraz wysokich urzędników i hierarchów Kościoła, których poparcie niejednokrotnie miało wpływ na pozyskanie pożądanego przez miasto przywilejów, czy też poselstwa wysyłane przez Kraków w sprawach gminy i jej mieszkańców, bądź posłańców i wywiadowców podróżujących np. z polecenia monarchy, ale opłacanych ze skarbu miejskiego, stanowiących najlepsze źródło informacji o aktualnej sytuacji politycznej państwa, pomieszczone w danym roku w księdze rachunków, w kolejnym były już tylko i wyłącznie zapisami mającymi wartość niewielką bądź zgoła żadną dla właściwego funkcjonowania gminy miejskiej. Przypadek sprawił, że niemal kompletna seria ksiąg rachunkowych, tej specyficznej kroniki dziejów miasta, zachowała się w Krakowie z lat 1390—1410, pierwszych lat panowania Władysława Jagiełły w Królestwie Polskim i jednocześnie pierwszych lat unii polsko-litewskiej⁸.

Przed przystąpieniem do omówienia śladów kontaktów Krakowa z Wielkim Księstwem Litewskim w czasach Jagiełły i Witolda na podstawie krakowskich źródeł miejskich warto zwrócić uwagę na jeden interesujący przekaz, najprawdopodobniej stojący u ich genezy. W narracji tzw. wielkiego przywileju Kazimierza Wielkiego dla miasta Krakowa z 7 grudnia 1358 roku znalazł się zgoła nieformularzowy zwrot podkreślający zasługi mieszczan krakowskich, „szczerść życzliwej wierności [i — M.S.] gotowość do posłuszeństwa na nasze [tj. króla — M.S.] skinienie”, sięgające czasów dzieciństwa Kazimierza⁹.

⁸ Fragmenty tych ksiąg opublikował F. Piekosiński: *Registra perceptorum et distributorum civitatis Cracoviensis annorum 1390—1393, 1395—1405 nec non 1407—1410*. W: NKRK, s. 224—343. Na temat mankamentów edycji oraz możliwości wykorzystania rękopisów krakowskich ksiąg rachunkowych zob. mój artykuł: *Nad średniowiecznymi księgami rachunkowymi miasta Krakowa*. *Rocz. Hist.* 2008, T. 74, s. 165—178.

⁹ Nowa edycja: *Przywileje ustanawiające gminy miejskie wielkiego Krakowa (XIII—XV wiek)*. Oprac. B. Wyrozumska. Kraków 2007, s. 31 („[...] cuius siquidem cives ab annis inpubertatis nostre meritis, sue benivole fidei puritate, obsequiorum promptitudine, nostris promptissime obsecundavere nutibus”). Zob. także: S. Gawlas: *Kazimierz Wielki — jaki był?* W: *Świat średniowiecza. Studia ofiarowane Profesorowi Henrykowi Samsonowiczowi*. Red. A. Bartoszewicz, G. Myśliwski, J. Pysiak, P. Żmudzki. Warszawa 2010, s. 766; M. Starzyński: *Civitas nostra Cracoviensis. Szkic do polityki miejskiej Kazimierza Wielkiego*. „*Rocznik Niepołomicki*” 2010, T. 2, s. 69.

Interpretując ten zapis, można by domniemywać, czy władze komunalne miasta mogły być zaangażowane w organizację uroczystości weselnych królewicza Kazimierza z córką Giedymina Aldoną Anną w październiku 1325 roku¹⁰. Na podstawie not w księgach rachunkowych z początku XV wieku można natomiast bezspornie wskazać, że krakowska rada miejska aktywnie uczestniczyła w przygotowaniach do zaślubin Jagiełły z Anną Cylejską w 1402 roku¹¹. Analogia ta czyni podane domniemanie co najmniej prawdopodobnym.

W najstarszym zachowanym rękopisie rachunków z 1390 roku w rubryce *honores* znalazł się zapis o przesłaniu młodszemu bratu Jagiełły, księciu Wiguntowi Aleksandrowi¹², ośmiu garnców wina¹³ oraz kolejny, w którym Olgierdowic został wymieniony obok ówczesnego starosty generalnego Wielkopolski Sędziwoja z Szubina i innych panów obdarowanych przez radę aż czterdziestoma ośmioma garncami wina¹⁴. Jak pisał Antoni Prochaska, Wigunt był „ulubiony przez Polaków”¹⁵. Nie jest zatem wykluczone, że owe podarunki były wyrazem sympatii krakowskiej elity władzy w stosunku do Jagiełłowego brata. Mogły one mieć również jakiś związek z małżeństwem Wigunta z córką Władysława Opolczyka Jadwigą, zawartym na początku tegoż roku¹⁶. Należy ponadto dodać, że rozdawnictwo wina przez radę krakowską było jedną z form prezentacji miasta w stosunkach zewnętrznych¹⁷. W 1390 roku miasto opłaciło także podróże kilku posłańców. Ponad dwa-

¹⁰ J. Tęgowski: *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*. W: „Biblioteka Genealogiczna”. T. 2. Red. M. Górny. Poznań—Wrocław 1999, s. 232—234; J. Wyrozumski: *Kazimierz Wielki*. Wrocław—Warszawa—Kraków 2004, s. 20—21.

¹¹ F. Sikora: *W sprawie małżeństwa Władysława Jagiełły z Anną Cylejską*. W: *Personae, colligationes, facta*. Toruń 1991, s. 93—103; zob. także: M. Starzyński: *Krakowska rada miejska w średniowieczu*. Kraków 2010, s. 136—137.

¹² J. Tęgowski: *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów...*, s. 152—155.

¹³ NKRRK, s. 227.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ A. Prochaska: *Dzieje Witolda wielkiego księcia Litwy*. Kraków 2008, s. 64.

¹⁶ J. Tęgowski: *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów...*, s. 154; zob. także: Tenże: *Małżeństwo Wigunta Olgierdowicza w politycznych planach króla Władysława Jagiełły*. W: „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne”. Red. M. Górny. T. 7. Poznań—Wrocław 1996, s. 57—68; D. Veldtrup: *Die Ehefrauen und Töchter des Herzogs Ladislaus. Neue Erkenntnisse zur Genealogie der Oppelner Piasten*. W: *Władysław Opolczyk, jakiego nie znamy. Próba oceny w sześćsetlecie śmierci*. Red. A. Pobóg-Lenartowicz. Opole 2001, s. 100—102.

¹⁷ V. Groebner: *Gefährliche Geschenke. Ritual, Politik und die Sprache der Korruption in der Eidgenossenschaft im späten Mittelalter und am Beginn der Neuzeit*. Konstanz 2000, s. 52—59; Z. Noga: *Krakowska rada miejska w XVI wieku. Studium o elicie władzy*. Kraków 2003, s. 94; M. Damen: *Giving by Pouring. The Function of Gifts of Wine in the City of Leiden (14th—16th Centuries)*. In: *Symbolic Communication in Late Medieval Towns*. Ed. by J. van Leeuwen. In: „Mediaevalia Lovaniensia”. Series I, Studia, 37. Leuven 2006, s. 83—100.

dzieńcia osiem groszy otrzymał *cursor Judeorum*, który udał się na Litwę do księcia Aleksandra¹⁸. Inny posłaniec podróżował natomiast do Sędziwoja z Szubina *cum novitatibus ex parte Witoldi*, który walczył wówczas przeciwko Jagielle po stronie zakonu¹⁹, oraz pewną *littera narratoria*, mówiącą o uwięzieniu Andrzeja Garbatego, pierwszego z braci Olgierdowiców, który wystąpił przeciwko Jagielle²⁰. Owe podróże miały zapewne związek z udziałem Sędziwoja w reprezentacji strony polskiej (wraz z książętami mazowieckimi: Siemowitem IV i Januszem I) podczas rokowań z zakonem w październiku tegoż roku²¹. Warto też wskazać, że na pergaminowej okładzinie rękopisu rachunków z 1390 roku widnieje nota poświadczająca wypłacenie z kasy ratuszowej pieniędzy dla posłańca Wigunta Aleksandra, wracającego z Krakowa na Litwę²².

W 1391 roku do Wilna wysłano z Krakowa bełty. Pomoc ta, jak wskazywał Grzegorz Błaszczyk, umożliwiała utrzymanie Wilna przez Polaków w obliczu wzrastającej przewagi Witolda²³. Rok później rajcy wypłacili Jagielle cztery grzywny i osiem skojców na pół kamienia pieprzu *cum transivit Lytwaniam*²⁴ oraz poręczyli za dwadzieścia kuszy dla króla, *quando voulit ire Litwaniam*²⁵. Z kolei w 1396 roku rajcy wypłacili dwadzieścia grzywien groszy *ad honorem ducis Swidrigaylonis*²⁶, najmłodszego z synów Olgierda, być może przebywającego wówczas w Krakowie. Świdrygiełło, który kilka lat wcześniej, po śmierci swojej matki Julianny (1392), próbował opanować księstwo witebskie, zabiwszy tamtejszego namiestnika Fiodora Wiesnę, zo-

¹⁸ NKRRK, s. 229—230.

¹⁹ A. Prochaska: *Dzieje Witolda...*, s. 60—65. Zob. także: G. Błaszczyk: *Dzieje stosunków polsko-litewskich*. T. 2: *Od Krewa do Lublina*. Cz. 1. Poznań 2007, s. 144—150 (tam omówienie starszej literatury przedmiotu). Przywołana wzmianka z rachunków krakowskich nie była jak dotąd wykorzystana.

²⁰ NKRRK, s. 230. Uwięzienie Andrzeja Garbatego zdarzyło się wiosną 1387 r. Do 1394 r. był on przetrzymywany na zamku w Chęcinach; zob. O. Halecki: *Dzieje unii jagiellońskiej*. T. 1. Kraków 1920, s. 119—120; L. Kolankowski: *Dzieje Wielkiego Księstwa Litewskiego za Jagiellonów*. T. 1: (1370—1499). Kraków 1930, s. 41—43; J. Tęgowski: *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów...*, s. 69—70.

²¹ M. Radoch: *Udział Siemowita IV i Janusza I w pertraktacjach polsko-krzyżackich w latach 1389—1391 (wybrane problemy)*. W: *Studia historyczne z XIII—XV w.* Red. J. Śliwiński. Olsztyn 1995, s. 111—120.

²² NKRRK, s. 293.

²³ Tamże, s. 233; G. Błaszczyk: *Dzieje stosunków polsko-litewskich...*, s. 154.

²⁴ NKRRK, s. 302.

²⁵ Tamże. Pobytu króla na Litwie w 1392 r. nie notuje itinerarium Jagiełły zestawione przez A. Gąsiorowskiego (*Itinerarium króla Władysława Jagiełły 1386—1434*. Warszawa 1972, s. 34—35). Wprawdzie Długosz pisał, iż Jagiełło udał się z Ostrowa, położonego niedaleko Lublina, gdzie był w dniu 4 sierpnia, do Wilna (Roczniki, ks. 10, s. 257, przyp. 22), ale na takie wnioskowanie, według Gąsiorowskiego, nie pozwala poświadczona źródłowo obecność Jagiełły w Żukowie w dniu 10 sierpnia.

²⁶ NKRRK, s. 251.

stał pojmany na skutek interwencji zbrojnej Witolda i Skirgiełły, a następnie odesłany na dwór Jagiełły do Krakowa, gdzie przebywał jeszcze w lecie 1394 roku. Jednak po zgonie Skirgiełły w grudniu tegoż roku zbiegł na Węgry²⁷. Jan Tęgowski pisał, iż „z faktu, że planowano Świdrygiełłę ożenić w 1396 roku z księżniczką moskiewską, możemy wnioskować, że do tego czasu przebywał w Polsce”²⁸. Dowodzenie to zdaje się potwierdzać przywoływany zapis z rachunków krakowskich.

W 1397 roku rada krakowska wypłaciła trzy grzywny i pięć skojców na podróż na Litwę rajcy Piotra Fochszagila²⁹. Udał się tam w tym czasie również biskup poznański Mikołaj Kurowski, notariusz i protonotariusz królewski w latach 1390—1402, intelektualista, reorganizator kancelarii koronnej i zarazem jeden z najbliższych współpracowników Władysława Jagiełły. W tym celu otrzymał od rajców krakowskich dziesięć grzywien³⁰. W kolejnym roku (1398) na Litwę podróżował szef krakowskiej kancelarii Piotr, syn notariusza Konrada i brat słynnego teologa Mateusza z Krakowa³¹.

W 1399 roku Witold zorganizował trzecią kampanię antytatarską³². W okresie przygotowań do niej z Krakowa przesłano mu cztery postawy sukna iperskiego o wartości sześćdziesięciu dziewięciu grzywien i czterech skojców kwartników, ale także kusze, pancerze i hełmy³³.

W 1402 roku z ratusza wypłacono jeden wiardunek osobom witającym (*tenentibus viam*) wielkiego księcia Witolda, który wraz z żoną Anną, córką Światosława Iwanowica Smoleńskiego, przybył na uroczystości ślubne Jagiełły z Anną Cylejską³⁴.

²⁷ O. Halecki: *Dzieje unii...*, T. 1, s. 142—143; J. Tęgowski: *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów...*, s. 155—156.

²⁸ J. Tęgowski: *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów...*, s. 156.

²⁹ AP Kraków, rkps nr 1589, s. 154; niepełna edycja: NKRK, s. 257; zob. także: M. Starczyński: *Krakowska rada miejska w średniowieczu...*, s. 245, nr 148.

³⁰ NKRK, s. 254. Odnośnie do osoby Mikołaja Kurowskiego zob.: J. Krzyżaniakowa: *Kancelaria królewska Władysława Jagiełły. Studium z dziejów kultury politycznej w XV wieku. Cz. 2: Urzędnicy*. Poznań 1979, s. 23—28; S. Sroka: *Rodzina Kurowskich w XIV—XV wieku. Ze studiów nad dziejami możnowładztwa małopolskiego w średniowieczu*. Kraków 1990, s. 24—39 (tam podsumowanie dotychczasowych badań).

³¹ AP Kraków, rkps nr 1589, s. 222; niepełna edycja: NKRK, s. 259; zob. także: B. Wyrozumski: *Kancelaria miasta Krakowa w średniowieczu*. Kraków 1995, s. 119—120 (biogram notariusza Piotra); M. Nuding: *Matthäus von Krakau. Theologe, Politiker, Kirchenreformer in Krakau, Prag und Heidelberg zur Zeit des grossen Abendländischen Schismas*. Tübingen 2007, s. 23, 127.

³² G. Błaszczuk: *Dzieje stosunków polsko-litewskich...*, s. 177—183 (tam omówienie starszej literatury przedmiotu).

³³ NKRK, s. 261; A. Prochaska: *Dzieje Witolda...*, s. 326.

³⁴ NKRK, s. 269; A. Prochaska: *Dzieje Witolda...*, s. 347—348; J. Tęgowski: *Małżeństwo księcia Witolda Kiejstutowicza*. RHer 1995, seria nowa, T. 2 (13), s. 180—181; Tenże: *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów...*, s. 208—209. Na temat obecności Witolda w Krako-

Kolejny zapis w rachunkach krakowskich dotyczący Wielkiego Księstwa Litewskiego przechował się pod 1408 rokiem. Rajcy obdarowali wówczas winem wartym dwadzieścia jeden groszy i sześć denarów biskupa wileńskiego Mikołaja z Gorzkowa, doktora dekretów i trzeciego rektora odnowionego Uniwersytetu, blisko związanego z królową Jadwigą Andegaweńską³⁵. W sobotę, 23 listopada 1409 roku rajcy wyasygnowali natomiast półtorej grzywny monety denarowej wójtowi lubelskiemu Wawrzyńcowi Schermerowi, który następnie przekazał to jakiemuś Klemensowi udającemu się na Litwę³⁶. Z kolei 1 lutego 1410 roku rajcy wydali jeden wiardunek na ryby, które w podróż na Litwę zabrał rajca Michał z Zirlau (Lang), cieszący się zaufaniem na dworze królewskim³⁷. Trudno jednak bezspornie stwierdzić, jaki cel miały owe wyprawy. Być może te odbywane przez rajców i szefa krakowskiej kancelarii były związane ze sprawami handlowymi. Z zachowanych źródeł wiadomo zresztą, że Wielkie Księstwo Litewskie pozostawało w orbicie zainteresowań kupców krakowskich. W literaturze przedmiotu wskazywano dotychczas, iż dokument Witolda z 20 czerwca 1403 roku, mocą którego zapewniał on kupcom krakowskim bezpieczeństwo w handlu na terenie Wielkiego Księstwa, został wydany na prośbę Jagiełły. Nie należy jednak zapominać, iż w liście świadków tego przywileju odnotowano m.in.: arcybiskupa gnieźnieńskiego Mikołaja Kurowskiego, biskupa krakowskiego Piotra Wysza, kasztelana krakowskiego Jana Tęczyńskiego, wojewodę krakowskiego Jana Tarnowskiego, czy kasztelana wiślickiego Klemensa z Moskorzewa, a więc osoby, którym rada miasta Krakowa przekazywała *ad honorem* różnego rodzaju podarunki. Uprawnione będzie zatem wskazanie, że uzyskanie tego przywileju umożli-

---

wie na uroczystościach ślubnych zob. I. Daniłowicz: *Skarbiec diplomatów papieżkich, cesarskich, królewskich, książęcych, uchwał narodowych, postanowień różnych władz i urzędów posługujących do krytycznego wyjaśnienia dziejów Litwy, Rusi Litewskiej i ościennych krajów*. T. 1. Wyd. J. Sidorowicz. Wilno 1860, nr 743, s. 328—329 (za: J. Voigt: *Geschichte Preussens von den ältesten Zeiten bis zum Untergange der Herrschaft des Deutschen Ordens*. Bd. 6. Königsberg 1834, s. 216—218). Zapiski z rachunków krakowskich nie znał J. Purc: *Itinerarium Witolda wielkiego księcia litewskiego (17 lutego 1370 roku—27 października 1430 roku)*. W: „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu”, Nr 74. *Historia*, z. 11 (*Studia z dziejów Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV—XVIII wieku*. Red. J. Ochmański). Poznań 1971, s. 85. Do wzmianki tej brakuje odniesienia także w nowszych publikacjach, zob. J. Tęgowski: *Uzupełnienia i uwagi do itinerarium Witolda Kiejstutowicza*. St. Zr. 2006, T. 44, s. 68.

³⁵ NKRRK, s. 280; J. Ochmański: *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu. Ustrój i uposażenie*. Poznań 1972, s. 13; K. Ożóg: *Duchowni i uczeni w otoczeniu św. Jadwigi*. W: *Św. Jadwiga królowa. Dziedzictwo i zadania na trzecie tysiąclecie*. Kraków 2002, s. 173—174.

³⁶ NKRRK, s. 286; K. Myśliński: *Wójt dziedziczny i rada miejska w Lublinie 1317—1504*. Lublin 1962, s. 30—32.

³⁷ AP Kraków, rkps nr 1594, s. 168; edycja: NKRRK, s. 287; zob. także: S. Pańków: *Lang Michał*. W: PSB, T. 16, s. 481—482; M. Starzyński: *Krakowska rada miejska w średniowieczu...*, s. 252—253, nr 174.

wiło krakowianom ich wstawiennictwo czy też raczej sownie opłacona protekcja³⁸.

W tym kontekście warto również podnieść kwestię wojny handlowej między Krakowem a Toruniem, do zaostrenia której doszło na początku 1403 roku, kiedy Toruń otrzymał przywilej składowy³⁹, uniemożliwiający krakowianom utrzymywanie ożywionych stosunków z Flandrią⁴⁰. Na wieść o tym, zapewne na polecenie rajców, skonfiskowano wówczas w Krakowie należące do torunian towary o łącznej wartości dwudziestu czterech tysięcy grzywien⁴¹. Suma ta, jakkolwiek przesadzona, dobrze jednak ilustruje skalę prowadzonych interesów. W październiku 1403 roku w Grabowie odbył się zjazd rajców toruńskich i krakowskich, celem którego było uregulowanie stosunków pomiędzy tymi dwoma miastami⁴². Nie wpłynął on jednak na ich zasadniczą poprawę. Na początku 1406 roku wielki mistrz zaproponował, aby spór Krakowa z Toruniem rozstrzygnął rozjemca z zewnątrz, którym został wielki książę litewski Witold⁴³. Przyjąwszy tę rolę, wyznaczył on stronom termin w Wilnie na czternaście dni po Wielkanocy w 1407 roku. W międzyczasie przymusił jeszcze torunian do zwrotu towarów kupców krakowskich zajętych wówczas w Toruniu⁴⁴. Na wyznaczony przez Witolda termin torunianie jednak nie stawili się.

Antoni Prochaska celnie niegdyś zauważył, że Witold „wysoce považał [...] stołeczne miasto”. Stwierdzenie to poparł zaś bardzo wymownym źródłem. W 1429 roku, tłumacząc stanom polskim swoje zamiary koronacyjne, Witold prosił, by wiadomość o tym przekazano właśnie mieszczanom krakowskim, „aby i temu zamiary nasze nie były tajne”⁴⁵.

³⁸ KDMK, nr 103; nowsza edycja: *Vitoldiana. Codex privilegiorum Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1386—1430*. Wyd. J. Ochmański. Warszawa—Poznań 1986, nr 178; A. Prochaska: *Dzieje Witolda...*, s. 326; fotografia: *Kraków — europejskie miasto prawa magdeburskiego 1257—1791. Katalog wystawy*. Kraków 2009, s. 371, nr VI.100; M. Starzyński: *Krakowska rada miejska w średniowieczu...*, s. 162.

³⁹ *Hansisches Urkundenbuch*. Bd. 5. Bearb. von K. Kunze. Leipzig 1899, nr 571; M. Magdański: *Organizacja kupiectwa i handlu toruńskiego do roku 1403*. Toruń 1939, s. 133—140.

⁴⁰ Zob. M. Małowist: *Le développement des rapports économiques entre la Flandrie, la Pologne et les pays limitrophes du XIIIe au XIVe siècle*. «Revue Belge de Philologie et d'Histoire» 1931, 10, no. 4, s. 1013—1065; Tenże: *Polish-Flemish Trade in the Middle Ages. „Baltic and Scandinavian Countries”* 1938, 4, s. 1—9; M. Starzyński: *The Krakow's Patriarchate in the Acts of the Papal Chamber in the 14th Century. (From the Studies over the Participation of the Krakow's Merchants in the International Transfer of Money)* [w druku] — tam dalsza literatura.

⁴¹ *Franciscani Thorunensis Annales Prusici (941—1410)*. In: SRPrus, s. 264.

⁴² Tamże, s. 270; NKRK, s. 273.

⁴³ CV, nr 354.

⁴⁴ Tamże, nr 356, 368; S. Kutrzeba: *Finanse i handel średniowiecznego Krakowa*. Oprac. M. Starzyński. Kraków 2009, s. 218.

⁴⁵ CV, nr 1358 („Velitis eciam presentes communitati civium Cracoviensi communicare, ut ipsos similiter mens nostra sit cognita”); A. Prochaska: *Dzieje Witolda...*, s. 327.

Ze względu na stan zachowania krakowskich ksiąg rachunkowych tytułowego zagadnienia niniejszego artykułu nie można niestety zaprezentować w sposób bardziej dokładny. Omówione okrucy źródłowe, będące jedynie śladem daleko bogatszych kontaktów, pozwalają jednak na uzupełnienie w szczególności dotychczasowej wiedzy o historii państwa polsko-litewskiego w latach rządów Jagiełły i Witolda.

Marcin Starzyński

**Lithuania and Lithuanians in the Account Books of Mediaeval Krakow
(The Times of Jagiello and Vitoldus)**

Summary

In the research to date touching upon the relations of Krakow with the Grand Duchy of Lithuania, owing to the number of the preserved source material, the role the revived University of Krakow undertook in shaping the elite of the Lithuanian Church was strongly emphasised. Nevertheless, it need not escape our attention that the relations of mediaeval Krakow with the Grand Duchy of Lithuania were not restricted solely to the issues concerning the presence of the Lithuanians in the University. Although the preserved outside-university sources are wholly insufficient, a few intriguing issues, referring to the activity of the town council of Krakow at the turn of the 14th and 15th centuries, as well as the domestic history of the Grand Duchy in that crucial period may be indicated on their basis.

In the article herein all the known sources from the Krakow's municipal archives regarding the Grand Duchy of Lithuania were compiled and commented on. It enabled to supplement the current state of knowledge on the history of Polish and Lithuanian state in the years of Jagiello and Vitoldus reign.

Joanna Szczepańska-Włoch

Marcin Starzyński

**Litauen und die Litauer in Rechnungsbüchern des mittelalterlichen Krakaus
(unter der Regierung von Wladislaus II. Jagiello und Vitoldus dem Großen)**

Zusammenfassung

In bisherigen Forschungen über die Wechselbeziehung zwischen Krakau und dem Großfürstentum Litauen war große Rolle der erneuerten Krakauer Universität bei Entstehung der Elite von der litauischen Kirche hervorgehoben. Doch die Relationen zwischen dem mittelalterlichen Krakau und dem Großfürstentum beschränkten sich nicht nur auf die Tatsache, dass die Litauer an der Hochschule studiert haben. Obwohl die zugänglichen außeruniversitären Quellen ganz dürftig sind, kann man auf deren Grundlage von einigen interessanten Tatsachen

erfahren, die mit der Tätigkeit des Krakauer Stadtrates und der inländischen Geschichte des Großfürstentums Litauen um die Wende des 14. u. 15. Jhs verbunden waren.

Im vorliegenden Artikel werden alle bekannten aus dem Stadtarchiv in Krakau stammenden und das Großfürstentum Litauen betreffenden Quellen zusammengestellt und kommentiert. Das ließ den heutigen Wissensstand über die Geschichte Polens und Litauens unter der Regierung von Wladislaus II. Jagiello und Vitoldus dem Großen zu vervollständigen.